

Chaplinův Monsieur Verdoux, 19. října [1948]

in: Oběžník Akademické YMCY z listopadu 1948, autor neuveden

Láďa Hejdánek nepodal kritiku formy, v níž se nám ukazují Chaplinovy myšlenky; pouze zhodnotil právě tuto ideovou náplň, tuto tendenci filmu. Nepřihlížel ani k dřívějším Chaplinovým výtvorům: měl při referátu na mysli pouze M. Verdoux. Pod jeho bezohlednou, analyzující rukou posléze vyšly najevo některé skutečnosti. Zařazuji je do čtyř skupin:

1) Chaplin poukazuje ve svém filmu na antagonismus dvou nespoutaných mocí: „dobra a zla“. Chaplin ukazuje, že člověk nenáleží zcela jedné nebo druhé z nich – že ani není prospěšné, aby na světě bylo zla nebo dobra příliš mnoho. Člověk se ostatně pohybuje jako loutka mezi jednou a druhou mocí a M. Verdoux je vcelku lhostejno, které z nich náhodou náleží. Chaplin tedy nepodává vůbec mravní zhodnocení, neříká, že první je správné, druhé nesprávné. Větou „Je třeba jít a naplnit osud“ odhaluje svůj fatalism. M. Verdoux je ovšem pod vlivem moci, již obvykle nazýváme zlem, aniž si to uvědomujeme.

2) Je to podivuhodná stránka lidské logiky, odůvodňuje-li M. Verdoux svoje jednání tím, že „ostatní dělají totéž“. Lidé – M. Verdoux patří mezi ně – cítí potřebu se vymlouvat, aby se tím ospravedlnili. I kdyby všichni lidé lhali, tak to ještě dávno není důvod, proč tak mám činit i já. Ostatně, Chaplin vůbec neukazuje, že se tak jednat nemá.

3) Verdoux si po „amerikánsku“ zplošťuje Boha – není s ním prý v konfliktu, nýbrž toliko s lidmi. Také scéna s duchovním je vypočtena pro lidi, kteří by se smáli hrdinovi, „jak to tomu faráři dal“ – obdobně jako když zavraždí policejního komisaře a unikne. M. Verdoux je cynik a nesnaží se o vážné řešení, o vážný postoj k životu.

4) Chaplin (resp. M. Verdoux) nemá lidi rád: o tom svědčí mj. resignovaná grimasa M. Verdoux, kterou ukazuje v okamžiku, když zavřel dveře za dívkou, kterou neotrávil: skoro se zdá, že lituje chvilkové sentimentality. Aby měl lidi rád, k tomu jim musí rozumět. A Chaplin pro ně porozumění nemá.

Všeobecný závěr z Hejdánkovy přednášky by vyzněl v tom smyslu, že Chaplin ještě více demoralisuje společnost. Nevykresluje krisi západního světa jinak, než opilec vykresluje opilce; sám je produktem krise. Neukazuje z ní cestu, protože sám nezná východiska.

Obhájci M. Verdoux se našli pouze poskrovnu – jejich tón byl vcelku naladěný na variaci, že film má dobrý základ, avšak je špatně podán; že Chaplin bojuje – i když ne právě správnými prostředky. Hlavní vada je v tom, že proti M. Verdoux není postavy kladné. Dobrý základ filmu prý spočívá v poukazování na prolhanost společnosti: např. vojevůdci se chlubí svými vojenskými úspěchy – tj. svými hromadnými vraždami, boháči svým bohatstvím – tj. svým lupem a oba sklídí slávu, kdežto člověk, jenž vraždí a krade v malém, je společností pranýřován a popraven. Vrchol vnitřní prolhanosti je v tom, že její společnost a její nespravedlnost k tzv. „nepoctivosti“ samy dohnaly. – Je-li to hlavní myšlenkou filmu, tak jí lze vytýkat nejasnost, již byla vyslovena. Zůstává v platnosti argument, že Chaplin nezná východiska, proto také nedovede říci nic kladného než „uvidíme se brzy“.